Samen zorg dragen: immaterieel erfgoed en welzijn

In deze sessie stonden het werk van een ambachter en twee erfgoedprojecten centraal. Elke praktijk of project illustreert hoe immaterieel erfgoed een actieve rol kan spelen in het (sociale, mentale en fysieke) welzijn van mensen in een brede betekenis van wat zorg is.

1. Houtdraaien en persoonlijke ontwikkeling - Robert Piccart
Robert combineert zijn vroegere achtergrond als opvoeder en zijn functies in maatwerkbedrijven met zijn passie voor houtdraaien. Wat begon als een vonk na zijn pensioen, groeide uit tot een praktijk waarbij hij intensief, doordacht en mensgericht lesgeeft in het ambacht. In zijn lessen schuiven techniek en sociaal werk naadloos in elkaar: het aanleren van het houtdraaien wordt - heel subtiel - een middel om in te spelen op de emotionele noden, de zoektocht naar zingeving en de persoonlijke ontwikkeling van zijn cursisten.

2. Thuiskomen: het immaterieel erfgoed van duiven houden in verbinding met nieuwkomers - Ans Van de Cotte (Erfgoed Viersprong)
Erfgoed Viersprong zet in het project 'Thuiskomen' lokaal erfgoed in om het welzijn van nieuwkomers te bevorderen. Zo organiseerde Ans, samen met duivenmelker Johan, een workshop rond wat het betekent om duiven te houden. De sessie draaide niet om theorie, maar om het vasthouden, verzorgen en bekijken van de dieren, waarbij de symboliek van de duif centraal stond. Tijdens de workshop bleek al snel dat ook de deelnemers ervaring, kennis en kunde hadden om met duiven om te gaan. Dit lokale immateriële erfgoed bleek zeer universeel en persoonlijk.

Samen zorg dragen: immaterieel erfgoed en welzijn

3. Moestuinieren en moestuinerfgoed in het woonzorgcentrum - Marijke Wienen (erfgoedcel Mechelen) & Stefanie Brugghemans (ergotherapeute WZC Rosendaelveld Mechelen)

Het project MOES-tuin toont hoe je erfgoed kan binnenbrengen in ouderenzorg. Marijke wilde als erfgoedwerker een moestuinproject opzetten en vond in ergotherapeute Stefanie de ideale partner binnen het woonzorgcentrum waar mensen met dementie verblijven. Via methodieken zoals visual thinking strategy en object handling, maar ook samen moestuinieren, konden bewoners met dementie hun kennis van zaaien, verzorgen, oogsten en zoveel meer moestuinkennis delen en zelf ook opleven.

© Femke den Hollander in opdracht van Werkplaats immaterieel erfgoed

Samen zorg dragen: immaterieel erfgoed en welzijn

De belangrijkste inzichten

1. Voor projecten: een tandem tussen erfgoedwerker en zorgprofessional zet een geoliede samenwerking in gang
Een succesvol project tussensectoren vereist dat de medewerkers elkaar in hun kracht kunnen zetten. De erfgoedwerker fungeert als 'productieleider': de trekker die het project uitdenkt maar ook goed luistert, het erfgoed steeds meeneemt en de sessies voorbereidt. De zorgverlener is echter onmisbaar voor de keuze van de juiste deelnemers en het bewaken van grenzen. Zij weten wie een sessie cognitief of fysiek aankan, wie die ochtend goed of slecht geslapen heeft en wanneer er gevaar is voor overstimulatie. Deze interne gids maakt een project tot een succes.

2. Doen, tonen en symboliek: zo overstijgen we samen de taal
Taal hoeft geen barrière te zijn. Tijdens de workshop duivenmelken sprak de beoefenaar volop in zijn eigen dialect tegen een groep nieuwkomers die volop Nederlands aan het leren waren. Toch werkte dit perfect. Het vasthouden van de duiven, het tonen van de handelingen en het samen doen is meer dan genoeg om elkaar te begrijpen. Daarbij is immaterieel erfgoed rijk aan symboliek, wat het een ideaal vertrekpunt maakt om menselijke, verbindende verhalen te delen, ongeacht de culturele achtergrond. Ook in andere contexten hebben mensen baat bij minder talige activiteiten, en meer doen, om welzijn te bevorderen.

Samen zorg dragen: immaterieel erfgoed en welzijn

3. Erfgoed als bewuste ademruimte: diepgang en rust als methodiek tegenover de tijdsdruk in de zorg

Erfgoedpraktijken hanteren een methodiek van bewuste vertraging, gerichte aandacht en grondigheid. Door die manier van werken ontstaat een veilige omgeving waarin de prestatiedruk volledig wegvalt en mensen met hun noden, achtergrond en leefwereld, centraal komen te staan. Voor kwetsbare deelnemers in een kwetsbare situatie verdwijnen maatschappelijke verplichtingen naar de achtergrond, waardoor er wezenlijke ruimte vrijkomt voor eigenwaarde, zingeving en verbinding.

Het ritme binnen de zorgsector is razendsnel en veeleisend: zorgmedewerkers moeten continu schakelen en per seconde inspelen op acute noden. Hoewel onder medewerkers én bewoners/patiënten de wens naar warme, holistische zorg groot is, zorgt de hoge werkdruk ervoor dat zorg in de praktijk vaak noodgedwongen herleid wordt tot puur medische handelingen. Hier toont de erfgoedsector een grote complementaire meerwaardeals een structurele partner die met toewijding en diepgang de ademruimte binnenbrengt die binnen de dagelijkse zorgrealiteit, zowel in formele zorgcontexten (woonzorgcentra,...) als plekken waar informeel gezorgd wordt (buurten, cultuurplekken,...) zo broodnodig is.

Samen zorg dragen: immaterieel erfgoed en welzijn

4. De meerwaarde van erfgoed: herkenbaarheid en doorgeven
Wat maakt immaterieel erfgoed anders dan reguliere creatieve therapie of kunst in de zorg? Het antwoord is tweevoudig. Enerzijds dat je de praktijk eigen kan maken als je het van een goede lesgever leert. Daarom is het educatieve aspect, en ondersteuning daarbij om ambachters op te leiden tot lesgevers, zo belangrijk. Anderzijds: de herkenbaarheid. Het zit diep verankerd in de leefwereld en de levensloop van mensen. Dingen zoals groenten plukken of de aarde omwoelen herinneren mensen aan zinvol handelen, wat bijdraagt aan hun fysieke, sociale en mentale welzijn. Bovendien is er sprake van een dubbele winst: door het erfgoed in te zetten voor welzijn, wordt het tegelijkertijd levend gehouden, gewaardeerd en doorgegeven.

© Femke den Hollander in opdracht van Werkplaats immaterieel erfgoed